

Feketedő fűz - *Salix nigricans* SM.

Szinoním nevei: *Salix myrsinifolia* SALISB., *S. phylicifolia* L. p.p., *S. spadicea* VILL., *S. amaniana* WILLD.

Társneve: feketéllő fűz

Morfológiai leírása

4 m magas cserje, ritkán fatemetű. Vesszői feketésbarnák, sötét vörösesbarnák, sárgásbarnák vagy zöldesek, ritkán sárgák, többnyire vastagon, szürkén molyhosak, ritkábban kopaszak. Fiatal hajtásai vastagon és szürkén molyhosak, ritkán kopaszak. Levelei többnyire elliptikusak, de a kerekdedtől a lándzsásig sokféle alakúak lehetnek, 3-10(15) cm hosszúak, 1-5 cm szélesek, röviden kihegyesedő vagy hegyes csúcsúak, válluk lekerekített, esetenként szíves, tompa vagy ék alakú. A levélszél szabálytalanul fűrészes vagy hullámosan fogazott. A levéllemez felül kopasz vagy elszórtan, ritkán sűrűn szőrös, sötétzöld, gyengén fénylő, fonáka kopasz vagy ± szőrös, világostól a kékesszürkéig, matt. A levelek megszárítva változó mértékben megfeketedhetnek. A megszáradva feketévé váló leveleken kívül jó diagnosztikai bélyeg még a következő: a levélfonák viaszos bevonata a levélcsúcs felé lekopik, így az teljesen zöldnek tűnik. Középere világos, maradandóan szőrös, az erezet besüllyedése (levélszín) ill. kiemelkedése (levélfonák) miatt a levéllemez ráncos. A levélnyel legfeljebb 2 cm hosszú, szürkén szőrös, később kopaszodó. Pálhalevelei a nagylevelű alakoknál maradók. Rügypikkelye vörösesbarna, sűrűn rövidszőrös, majd kopaszodó. Barkái tojásdadok vagy hengeresek, 1,6-2,5 cm hosszúak, ± 1 cm szélesek, felállók vagy gyengén lekonyulók, tömöttek, rövid nyelűek, tengelye szürkén rövidszőrű. Murvapikkelyei keskeny tojásdadok, tompák vagy hegyesek, barnák, csúcson sötétvörösek vagy feketék, hosszú, ritkán elálló fehér szőrökkel fedett. A 2 porzósál 2-3-szor hosszabb a murvapikkelynél, alapjuknál sűrűn szőrös, portokjai sárgák. Termős füzerei megnyúlt tojásdadok vagy hengeresek, 5-6 cm hosszúak, ± 1,5 cm szélesek, felállók vagy oldalra konyulók, lazák, rövid nyelűek (-1 cm), tengelyük szürkén szőrös. Murvapikkelyei hasonlóan a porzós virágéhoz, mindkettőnél 1-1 mirigyszemölcsöt találunk, melyek szélesek, kissé szögletesek. A magház nyeles, melynek hossza eléri a magház hosszának 1/2-1/3-át, megnyúlt, kopasz. A bibeszál 1-1,5 mm hosszú, a bibe osztott, rövid és oldalt hajló. Toktermése szőrös.

Virágzásbiológia, fenológiai ritmus

Virágzatai röviddel lombfakadás előtt jelennek meg, április-májusban virágzik.

Elterjedése

Areájának kettős diszjunkciója van: 1. Észak-, Északkelet-Európa és Nyugat-Szibéria (Skóciától a Jenyiszejig); 2. Az Alpok és előhegységei (Vogézek, Jura), továbbá szóróványosan az Appenineken, Dalmáciában, Nyugat-Bulgáriában. Pireneusokbeli populációi taxonómiailag nem tisztáztak. Az Alpokban 2400 m tszf. magasságig emelkedik fel, ahol patak- és folyómenti ligeterdőkben, pionír bokorfüzesekben található. Többnyire mésztartalmú, humuszos vagy nyers öntéstalajokon él. Az időszakosan elöntött kavicspadok, homokos és agyagos partok hordalékcserjéseinek jellemző faja.

Megjegyzés

A feketedő fűz az európai füzeknél az egyik legnagyobb, ha nem a legnagyobb változatosságot felmutató faj. Változatossága és gyakori hibridizálódása miatt más fajoktól elválasztani nehéz. Közelrokon, a *Salix nigricans*-ból később leválasztott faj a Skandináviában élő *S. borealis* FRIES emend. FLOD. és a Központi-Alpok keleti részében található *S. mielichhoferi* SANTER.

Előfordulása

A feketedő fűz hazai előfordulásáról az első adatot DORNER József gyűjtőlapján (SZUJKÓ-LACZA - KOVÁTS, 1993) találjuk, aki Pesten, a Városligetben 1847-ben szedte ezt a fajt. A lelőhely alapján nagy valószínűséggel ültetett egyedről lehet szó, bár nincs arról tudomásunk, hogy dísznövényként alkalmazták volna a feketedő fűzet.

A *Salix nigricans*-nak további két hazai, autochtonnak tűnő előfordulása volt ismert. Anton KERNER egy vizesárok partján, a Rákos-patakon áthaladó vasút közelében Pest és (Rákos)Palota között több bokrot talált (KERNER, 1876). Megjegyi, hogy mivel más területen nem került elő ez a faj, ezért spontaneitása kétségessé válhat. Azonban a pesti kertekben és parkokban sehol sem kultiválják szerinte, így valószínűsíti az őshonos előfordulást. KERNER jól ismerte a füzeket, így identifikációját nem vonhatjuk kétségbe. A későbbiek során itt többé már nem került elő a *Salix nigricans*, a múlt század vége felé sem BORBÁS Vince (BORBÁS, 1875), sem SIMONKAI Lajos nem találta meg újra, bár a főváros környékét botanikai szempontból több éven át kutatták. Ez a lelőhely Budapest terjeszkedésének áldozatává vált Rákoskeresztúr - Rákosszentmihály - Pestlőrinc jellemző homokpusztai és lápréti növényzetével együtt.

A másik felfedezés Andreas KORNHUBER érdeme (KORNHUBER, 1885), aki a bécsi műegyetemen a zoológia és botanika tanára volt. 1884-85-ben három botanizáló kirándulást tett a Hanságba és környékére, s első útján, 1884 júliusában találta meg a feketedő fűzet HEIMERL asszisztense társaságában a Dél-Hanság híres Király-tó égerlápjában, hol a mélyebb részeken elszórtan élt. Eltűnésének idejéről pontosabb időpontot megadni nem lehet, a nagy természetátalakító lecsapolásokat már feltehetően nem élte túl.

Napjainkban, a 80-as évek végén LAKATOS Endre szikszói gimnáziumi tanár vélt feketedő fűzet a Bodroghözben fölfedezni (LAKATOS, ex litt.). Pontos lelőhelyet nem adott, exsiccatura nincs, így némi kétkedéssel kell fogadnunk ezt a hírt. Ez az adat bekerült SIMON (1992) növényhatározójába is, ahol e fajt adventív elemként tünteti fel.

Irodalom

- BARTHA D. (1989): A hazánkból kipusztult fa- és cserjefajok. - *Az Erdő* **38**: 463-465.
- BORBÁS V. (1875): Pest megye flórája Sadler (1840) óta és újabb adatok. - *Mathematikai és Természettudományi Közlemények* **9**: 15-54.
- KERNER, A. (1876): Die Vegetations-Verhältnisse des mittleren und östlichen Ungarns und angrenzenden Siebenbürgens LXXXVII. - *Österreichische Botanische Zeitschrift* **26**: 329-334.
- KORNHUBER, A. (1885): Botanische Ausflüge in die Sumpfniederung des "Wasen". - *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien* **35**: 619-656.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok - virágos növények. - Tankönyvkiadó, Budapest, pp. 892.
- SZUJKÓ-LACZA J. - KOVÁTS D. (1993): The Flora of the Kiskunság National Park. I. The Flowering Plants. - *Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest*, pp. 470.